

เทศน์เช้า วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๘

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแกว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมะนะ วันนี้วันพระ วันพระ เห็นไหม วันพระ วันโกน โบราณของเราไปวัดไปวา ไปวัดไปวาเพื่อตัดดวงเอามรรคเอาผล เอาบุญกุศลของเราไป ถ้าบุญกุศลของเรา บุญมันคืออะไร บุญต้อง แลกเปลี่ยนด้วยอะไร

บุญคือเจตนาของใจ พอใจมันมีเจตนาอยากจะทำบุญกุศล บุญเกิดตรงนั้นนะ ถ้าบุญเกิดตรง นั้นนะ นั่นคือมโนกรรม มโนกรรมขึ้นมาแล้วมันจะเสร็จสมบูรณ์ของมัน เราจะเสียสละอะไร ถ้า เสียสละอะไร เขาเตรียมอาหารวันโกน สมัยโบราณเขาต้องทำอาหารกินเอง มันไม่มีอาหารถุง

เจตนา เจตนาทำคุณงามความดีตลอด เจตนาเราจะไปวัดไปวา เจตนาเราจะไปเห็นสมณะ เห็นสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ การเห็นสมณะเป็นมงคลอย่างยิ่ง เป็นมงคลชีวิตของเราไป ชีวิตของเรา เราอยู่กับโลกเราก็เจอแต่มนุษย์นี่แหละ เราก็เจอแต่คนนี่แหละ มีแต่แข่งขัน มีแต่แข่งชิงกัน

ถ้าไปวัดไปวาไปเจอพระเจอเจ้านะ พระได้เสียสละจากภราดรามาเป็นพระ เป็นพระขึ้นมา ท่านมุ่งเน้นของท่านเพื่อจะค้นหาหาสัจธรรมในใจของท่าน ถ้าค้นหาสัจธรรมในใจของท่าน เราไป ทำบุญกุศลกับท่าน ถ้าท่านได้ศีล ได้สมาธิ ได้ปัญญา ได้ความสุขใจของท่าน เกิดจากความส่งเสริมของ เรา เกิดจากบุญกุศลของเราไป นี่คนที่เขามีปัญญาๆ เขาไปวัด ไปวัดอย่างนี้ เขาไปเพื่อตัดดวงเอามรรค เอาผล เอาความสุขใจ เอาความสุขใจ เอาความพอใจของเราไป

เราอยู่กับโลกเราต้องแข่งขัน เราต้องเห็นหน้ากันทุกวันๆ มันมีการแข่งขัน มันคู่แข่งกัน ทั้งนั้นนะ เราไปวัดไปวานี้ไม่ใช่ ท่านเสียสละแล้ว ท่านไม่แข่งขันแบบเราไป ท่านออกจากสนามไป แล้ว ท่านออกจากสนามไปแล้วท่านชวนขวยของท่านนะ เราไปส่งเสริมท่านๆ แล้วท่านทำ ประโยชน์ของท่านขึ้นมาได้ เกิดจากการส่งเสริมของเรา บุญกุศลมันเกิดตรงนี้ไง นี่วันพระ เห็นไหม

เราเกิดเป็นมนุษย์นะ เกิดเป็นมนุษย์เกิดในประเทศอันสมคฺวระนะ ในประเทศอันสมคฺวระ เรา เกิดในชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาสอนเรื่องบุญกุศล เรื่องบุญกุศล เรื่องหัวใจของ

เรา ได้มากได้น้อยมันอยู่ที่น้ำใจของเรา ไม่ต้องไปแข่งขันกับใครเรื่องวัตถุ แข่งขันกับเขาเรื่องเจตนา
ของเรา เรื่องหัวใจของเราละ ถ้าหัวใจของเรา ของมันจะน้อย ของมันจะไม่มีค่า ก็ของเรานะ สุด
ความสามารถของเรามันมีค่ายิ่งใหญ่ มันยิ่งใหญ่ ยิ่งใหญ่ที่เจตนาอันนั้นไง เราไปวัดไปวากันที่นั่นนะ

เราเกิดในประเทศอันสมควร คู่ข่าวนะ เวลาอายุมันเข้า ตายทีหนึ่งเกือบพัน ๘๐๐ กว่าศพ นั่น
ไง ตาย ประเทศอันไม่สมควร เห็นไหม เวลาอายุมันเข้ามาไม่มีทางต่อต้านใดๆ ได้เลย ยืนเผชิญกับ
ความเสียชีวิต เพราะมันพัดกระหน่ำเข้ามามันจะหลบซ่อนที่ไหน มันเป็นไปหมด นี่ประเทศอันไม่
สมควรไง แต่ประเทศอย่างนั้นเขาก็อยู่กันอย่างนั้น แต่ของเรา เราเกิดในประเทศอันสมควร

ดูชีวิตดี ตายทีเดียวพร้อมกันเป็นพันๆ คน แล้วเราล่ะๆ ชีวิตของเรามันมีค่าแค่ไหนละ ถ้าชีวิตมี
ค่าแค่ไหน ถ้าเราคิดได้อย่างนี้บีบ ความที่ว่ามันแบกทุกข์แบกยาก แบกทุกข์แบกโศกในหัวใจของเรา
มันจะเบาบางลงใจ มันเบาบางลงทันทีนะ แต่ในเวลาเราทุกข์เรายากในหัวใจของเรา เราคิดตอกย้ำแต่
ความคิดแต่ในใจของเรานั้นนะ มันไม่มีสิ่งใดที่จะมาลดทอนเลยหรือ ถ้ามันมีสิ่งใดมาลดทอนๆ นี่ไง บุญ
กุศล ถ้าบุญกุศล บุญกุศลมันสร้างอำนาจวาสนามันจะมีเจตนา มันจะมีมุมมองของมัน

ถ้ามุมมองของเรา มุมมองของเราคือมันเกิดปัญญา ถ้าปัญญามันมีสำนึกขึ้นมาได้ ชีวิต คุณ
เรามีปู่มีย่า มีพ่อแม่แล้วก็มีเรา มันก็ชั่วอายุคนละ มันก็เป็นอย่างนี้ โลกเขามีการแข่งขันกันอย่างนี้
แต่เวลาเราเกิดมา เกิดมาจากพ่อจากแม่เป็นสัมมาทิฐิ พ่อแม่เป็นสัมมาทิฐิก็สอนลูกให้เป็นคนดี ถ้า
ลูกเป็นคนดี สังคมเขาจะตราหน้าว่าเราเป็นคนจน เราเป็นคนรวย นั่นก็เรื่องของสังคมทั้งนั้นนะ ถ้า
เรื่องมันจะดีมันจะชั่วมันก็ดีชั่วในใจของเราแน่ละ ถ้าในใจของเรา

อภิชาตบุตร บุตรที่เกิดมาดีจากพ่อจากแม่ เกิดมาแล้วพ่อแม่มีความสุขมีความพอใจ เกิดมานี้
เวลาพ่อแม่จะมีความสุขๆ เพราะลูกของเรามีความสุข ลูกของเรามีที่ยืนในสังคม แค่นี้พ่อแม่ก็มีความสุข
แล้ว นี่ความสุข แล้วไอ้เรื่องที่ประสบความสำเร็จทางโลกๆ อันนั้นวาสนาบารมีของคน

ถ้าวาสนาบารมีของคน คนเราได้สร้างสมสิ่งใดมามันก็มีโอกาสมีจังหวะของเขา แล้วของเรา
เราหลุดไม้หลุดมือของเราไปบางครั้งบางคราว เราก็พยายามทำของเราไง คุณ เวลาเขามาบวชเป็นพระๆ
มนุษย์เราจะล่วงพ้นทุกข์ด้วยความเพียร คนเรามันจะประสบความสำเร็จมันต้องมีความเพียร ความ

วิริยะ ความอดสาหัส ความเพียร ความวิริยะ ความอดสาหัสแล้วมันต้องมีสติปัญญา สติปัญญาที่ทำให้มันชอบธรรม สุจริตชน ความสุจริตจะคุ้มครองเราไง ถ้าเรามีความสุจริต

ฉะนั้น เวลาความคุ้มครองเราเนะ ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ธรรมจะคุ้มครอง เห็นใหม่ ผู้ถือศีลๆ ศีลจะคุ้มครองเราไง ศีลธรรมจะคุ้มครองมนุษย์นะ คุ้มครองที่ไหนล่ะ คุ้มครองที่เราไม่ได้ทำตั้งแต่ต้น ถ้าเราไม่ได้ทำตั้งแต่ต้น

มันมีคนที่ไม่ได้ทำความผิดแล้วติดคุกๆ เวลาคนเขาติดคุกเขาไปสัมภาษณ์นะ ไม่ทำความผิดทำไมติดคุก แล้วยอมรับหรือ แต่คนถ้าเขามีสติปัญญาเขาบอกว่ามันก็เป็นกรรมเก่า เขายอมรับ ถ้าเขายอมรับมันก็ไม่เดือดร้อนจนเกินไปนัก คนที่ไม่ทำความผิดติดคุกก็มี

นี่พูดถึงว่าเวลาทำอะไร สิ่งที่ทำมาๆ สิ่งที่เขาทำมาเขาประสบความสำเร็จของเขา ถ้าประสบความสำเร็จของเขา อนุโมทนาทานๆ เราทำได้ใหม่ ถ้าเราทำไม่ได้ ถ้าเรามีศีลมีธรรมของเรา ศีลธรรมจะคุ้มครองหัวใจของเราเน๊ิง ถ้าศีลธรรมมันคุ้มครองหัวใจ

เราไปหาของศักดิ์สิทธิ์ๆ กัน ของศักดิ์สิทธิ์มันจะมีที่ไหนล่ะ ของศักดิ์สิทธิ์ คุณิ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ รัตนตรัย แก้วสารพัดนึกของเราไง ถ้าแก้วสารพัดนึกของเรา เห็นใหม่ เราจะแจกหนังสือหลวงปู่จวนๆ คุณิ ชีวิตประวัติของท่าน ท่านสมบุทสมบันมาขนาดไหน แล้วเราไม่ต้องไปสมบุทสมบันขนาดนั้น เราไม่ได้ว่าเราต้องดำเนินชีวิตแบบนั้นๆ แต่การดำเนินชีวิตแบบนั้น คนที่เขาใจเจตนา มีความมั่นคงของท่าน ท่านทำของท่าน คุณิ ครูเอกของโลก ครูเอกของโลกก็องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นกษัตริย์นะ สถานะเป็นถึงกษัตริย์ ละทิ้งนั้นออกมา ออกมาเป็นขอทาน เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่ตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยบุญกุศล ด้วยอำนาจวาสนาบารมีของท่าน ทุกคนก็อยากพบอยากเห็น อยากอังคาสด้วยมือของตน อยากทำบุญกุศลเน๊ิง ชีวิตเรามันมีลุ่มๆ ดอนๆ อย่างนั้นไง

นี่ก็เหมือนกัน ประวัติครูบาอาจารย์ของเรา ท่านบุกบ้นมา ท่านสมบุทสมบันมาสมบุทสมบันมาจนเป็นรัตนตรัยของเรา เป็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งของเราไง เราอ่าน

แล้วเป็นคติเป็นแบบอย่างของเรา ไม่ใช่จะต้องทำตัวแบบนั้นๆ มันทำไม่ได้หรอก ก็อบปี่มาได้ ของมันไม่ชอบ จริตนิสัยมันชอบสิ่งใดๆ

นี่ก็เหมือนกัน คนที่จะประพฤติปฏิบัติขึ้นมามันมีความชอบ มีความผูกพันอย่างไร เราต้องแก้ความผูกพันอันนั้น แก้ความผูกพันอันนั้น นี่ไง เราไม่ได้ไปก็อบปี่อย่างนั้นมา แต่เราอ่านเป็นคตินิยาม เป็นคติเป็นแบบอย่าง แล้วเอามาใช้กับชีวิตของเราไง

ชีวิตของเราเนะ เราเกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ครูบาอาจารย์ของท่าน สมบุทกสมบันอย่างนั้นเพื่อท่านจะพ้นจากทุกข์ ไอ้ของเราไม่ต้องสมบุทกสมบันขนาดนั้น เราจะสร้างอำนาจวาสนามารมีของเราเพื่อให้หัวใจของเรามันมีร่มโพธิ์ร่มไทร ใจ

ครูบาอาจารย์ท่านพูดนะ ถ้าจิตดวงใดก็แล้วแต่ทำสมาธิได้ มีสมาธิ มีความสงบสุขในหัวใจ ถ้ามีบ้านมีเรือนนะ จิตใจของคนที่มีบ้านมีเรือนกับจิตใจของคนเร่ร่อน คนข้างถนน คนข้างถนนเขาทำ ความผิดพลาดมา เขาไม่มีบ้านไม่มีเรือน เขาต้องมานอนข้างถนน เวลาฝนตกแดดออกเขาต้องคอย หลบคอยหลีกเลี่ยง คนที่มีบ้านมีเรือนขึ้นมาเขามีที่พึ่งที่อาศัยในบ้านในเรือนของเขา มีความอบอุ่นในบ้านของเขา

จิตใจของเราๆ ถ้าเราทำความสงบของใจเข้ามา นี่ไง ผู้ที่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ธรรมะจะ คຸ້ມครอง มีศีล ศีลก็คຸ້ມครองเรา ถ้ามีสมาธิ สมาธิก็คຸ້ມครองเรา ถ้าเกิดมีปัญญามันยิ่งคຸ້ມครองเราใหญ่เลย ความคຸ້ມครองเรา นี้รัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ใจ เป็นแก้วสารพัดนึกของใจใจ ใจดวงใดมี อำนาจวาสนามากน้อยแค่ไหน ระลึกถึงได้มากน้อยแค่ไหน จะสร้างสมคุณประโยชน์กับใจของเรา ได้มากน้อยแค่ไหน ใจของเราๆ ทั้งนั้นนะ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลาสอน สอนถึงมนุษย์ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ ดับ วิธีการดับทุกข์ ทุกข์เกิดที่ไหน ทุกข์ดับที่นั่น ถ้าทุกข์เกิดที่ไหน ทุกข์ดับที่นั่น เห็นไหม สิ่ง ที่ สัมผัสธรรมะได้คือความรู้สึกของเราเท่านั้นนะ

ทีนี้เราก็ไปมองกัน ศาสนาวัตถุ ศาสนาบุคคล ศาสนาวัตถุก็วัดวาอาราม ใจ สร้างกันวิจิตรพิสดาร ขึ้น ไป อันนั้นมันเป็นเรื่องของโลกนะ มันเป็นวัฒนธรรม อันนั้นก็สาธุ เป็นเรื่องของเขา ศาสนาบุคคลๆ บุคคลที่จะเป็นผู้นำ บุคคลที่จะชี้แจงต่อเรา บุคคลคนนั้นเขามีความรู้จริงในหัวใจหรือไม่

ถ้ามีความไม่รู้จักจริงในหัวใจ ในหัวใจ ถนนหนทาง ไปถนนยังหลงทางกันเลย แล้วก้าวเดินของใจ ใจจะก้าวเดินเข้าไปสู่อริยสัจ ใจจะก้าวเดินไปสู่สัจจะความจริง ครูบาอาจารย์ของเราท่านถึงแสวงหาๆ แสวงหาครูบาอาจารย์ผู้ชี้แนะ แสวงหาครูบาอาจารย์ผู้ชี้แนะ

แต่ของเราปัจจุบันนี้โลกเจริญ ทางการศึกษาเจริญ อ้าว! ก็มีตำรับตำราอยู่แล้ว ตำรับตำรา สิ่งที่เป็นตำรับตำรา ธรรมและวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาเราศึกษาๆ ศึกษาที่ศึกษาด้วยกิเลสของเรา กิเลสของเราเวลาศึกษาแล้ว ถ้าชอบใจก็ว่าใช่ ถ้าไม่ชอบใจก็ว่าไม่ใช่ ด้วยความชอบและไม่ชอบนั้นมันถึงเป็นกลุ่มเป็นหมู่เป็นเหล่า พอเป็นกลุ่มเป็นหมู่เป็นเหล่าแล้วมันก็เกิดเป็นนิกาย เกิดเป็นหมู่คณะ เกิดเป็นนั่นไป

แต่เวลาหลวงปู่มั่นเราประพฤติปฏิบัติธรรมขึ้นมา ไก่มันก็ยังมิชื่อ ไก่ยังมีสายพันธุ้เลย สายพันธุ้ของไก่ แล้วเป็นคนละ เออ! เราเป็นคน เราไม่ใช่ไก่ อะไรที่เป็นความจริงๆ เราต้องการความจริงต่างหาก เราไม่ต้องการสายพันธุ้ใดทั้งสิ้น เราต้องการความสัจจะจริงอันนั้นไง ถ้าความสัจจะจริงอันนั้น วิธีการประพฤติปฏิบัติจะประพฤติปฏิบัติมาจากไหนก็แล้วแต่ ถ้ามันเข้าสู่สัจจะความจริงก็เป็นความจริงอันเดียวกันๆ มันเป็นจริตนิสัย

ฉะนั้นถึงบอกว่า เราศึกษาครูบาอาจารย์ของเรา ไม่ใช่ว่าต้องถือปฏิบัติแบบนั้นๆ เลย ไม่ได้หรอก ไม่ได้เพราะมันไม่ถูกจริตเราไง มันไม่ถูกจริตเรานั้นก็ไม่ใช่ทุกข์ของเรา ถ้าไม่ใช่ทุกข์ของเรา เราก็แก้ทุกข์ของเราไม่ได้ ไอ้ทุกข์ของเราๆ นั้นนะ ไอ้ตรงกับความรู้สึกเราอันนั้นนะ แล้วอันนั้นนะ เราจะประพฤติปฏิบัติเอาอันนั้นไง ถ้าอันนั้นแล้วจะถอดถอนอย่างนั้น

ถ้าถอดถอน ไอ้การถอดถอนนั้นนะคืออันเดียวกัน เวลาถอดถอนได้จริงเป็นอันเดียวกัน อริยสัจมันมีหนึ่งเดียวๆ อริยสัจต้องเป็นอันเดียวกันทั้งนั้นนะ แม้แต่อันเดียวกัน เห็นไหม สมณะที่ ๑ สมณะที่ ๒ สมณะที่ ๓ สมณะที่ ๔ สมณะมันขึ้นต้นตรงไหนแล้วมันจบลงตรงไหนล่ะ มันต้องขึ้นต้นได้แล้วจบลงได้ ขึ้นต้นได้แล้วจบลงได้มันถึงจะเป็นสัจจะความจริง

แต่เวลากระทำ สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา ไซ้ สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา เพราะความเป็นอนัตตา สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา เป็นกุปปธรรม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนอย่างนี้ๆ แต่เวลาสอนแล้ว เวลาสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ถ้ามันเป็นจริงแล้วต้องสอนอีกไหม

เวลาไม่ต้องสอนเลย พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะเวลาสำเร็จไปแล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกันด้วย มันเป็นสัจจะความจริงในใจของพระสารีบุตร ในใจของพระโมคคัลลานะ นี่เป็นความจริงๆ เป็นความจริงก็เป็นความจริง

สิ่งที่ว่าเราศึกษาๆ มา ศึกษาความชอบไม่ชอบอันนี้มันอีกเรื่องหนึ่ง มันถึงเป็นจริตเป็นนิสัย ฉะนั้น เราศึกษามาเพื่อประโยชน์กับเรานะ

เราอุตสาห์เก็บรวบรวมมา นี่พูดถึงตำรับตำราณะ ประวัติครูบาอาจารย์ ที่นี้เอามาศึกษา ไม่ใช่ว่าจะเอามาอย่างนั้นแล้วเราจะต้องทำตัวอย่างนั้น ไม่ใช่ๆ เพราะเวลาครูบาอาจารย์ท่านหลากหลาย ท่านมีจริตนิสัยต่างๆ อานาจาสนาคนมันไม่เหมือนกัน แต่เป็นคนคินะ

๑. เป็นคติ

๒. มีผู้เดินไปข้างหน้า

เวลาเราประพฤติปฏิบัติขึ้นไป “มันจะเป็นไปได้อย่างไร มันจะเป็นไปได้อย่างไร”

ครูบาอาจารย์ของท่านปฏิบัติอยู่ข้างหน้า ท่านเดินไปข้างหน้า แล้วท่านจงเราไปๆ ถ้ามันมีคนจง มีคนชี้ทาง มีคนบอกทาง อืม! มันก็น่าเดินเนาะ ทุกข์ก็ทุกข์ขนาดนี้ ยังมีดบอดอีก ทำไปมีแต่ความทุกข์ยาก แล้วใครรู้ช่วยบอกที่ ใครรู้ช่วยบอกที่นะ

เวลาบอกที่ๆ เวลาถ้าเป็นจริงมันต้องการอย่างนั้นนะ แต่กิเลสมันก็อยู่กับเรานะ เวลาบอกมา มันก็เคลือบแคลงสงสัย ไม่จริง ไม่แน่นอนทั้งนั้นนะ ถ้าแน่นอน แน่แน่นอนมันก็จะถือปฎิบัติอีกแล้ว ถือปฎิบัติไม่ใช่

เวลาฟังมา แล้วเวลาพิจารณาขึ้นมาเป็นจริงอย่างนั้นมันยังเป็นสัญญาเลย มันเกิดจากสัญญา ใจ ถ้าเกิดจากสัญญา เกิดจากสัญญาบ่อยครั้งเข้าๆ จนเราเห็นโทษ เกิดจากสัญญา เริ่มต้นจากข้อมูลเดิม แล้วเราพิจารณาของเราไป เอ๊ะ! มันก็คินะ แต่มันไม่ลงสู่จิตใต้สำนึก มันไม่ลงสู่กิเลสแท้ๆ ในใจของเรา

แต่ถ้าเราจับของเรา เราพิจารณา สิ่งที่เป็นสัญญาๆ พิจารณาซ้ำแล้วต้องซ้ำ ซ้ำเพื่ออะไร จากสัญญา จากที่นักเรียนเรียนมาจากครูใช่ไหม แล้วครูให้ฝึกหัดใช่ไหม พอฝึกหัดแล้วมันก็ทำขึ้นมา ถูกต้องใช่ไหม แล้วเราละ สมองของเราละ เราจะทำอย่างไร

เราก็ทำซ้ำๆ ขึ้นไป เต็มมันจะมีช่องทาง ช่องทาง เออ! อันนี้เราทำได้ ทำได้เพราะครูสอน ถ้าเราพลิกเพลงจะเป็นของเราละ พลิกเพลง มันจะลึกเข้าไปๆ เวลาปัญญามันเกิดมันจะเกิดอย่างนั้น ถ้าปัญญาเกิดอย่างนั้นนะ คนภาวนาไปแล้วที่ว่าโลกุตตรธรรมๆ โลกียปัญญา โลกุตตรปัญญา มันจะรู้มัน จะเห็นของมัน มันชัดเจนของมันๆ นะ ชัดเจนของมัน เพราะชัดเจนของมัน มันถึงเข้าถึงจิตใต้สำนึก นั้น เข้าไปถึงกันบึ้งของกิเลสนั้น แล้วถ้ามันสำรอกมันคายนั่นนะ อุกุปปธรรมๆ มันจะอนัตตา ตรงไหน

ถ้ามันอนัตตา สมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ มันก็ต้องกลอนแคลนติ สมณะที่ ๔ ก็ต้องร่ว่งหล่น มาเป็นสมณะที่ ๓ สมณะที่ ๓ ก็ร่ว่งมาเป็นสมณะที่ ๔ มันหมุนไปหมุนมาอย่างนั้นหรือ...ไม่

อฐานะๆ หนึ่งก็เป็นหนึ่งตลอดไป มีแต่ขึ้นเป็นสอง สองก็เป็นสองตลอดไป มีแต่ขึ้นเป็นสาม ไม่ลงต่ำ ถ้าสามก็สามแค่นั้น ถ้าจะขึ้นก็ขึ้นสี่ พอจบจากสี่แล้วมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ เอวัง